

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№4

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026
APREL

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afrovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

STRATEGIC INTEGRATION OF BUSINESS PLANNING AND FORECASTING IN INDUSTRIAL ENTERPRISES.....	11
Sharipov K.A., Ismatullayev T.R.	
ВКЛАД БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МАХАЛЛЕЙ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН: МЕХАНИЗМЫ, ДИНАМИКА И СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ	21
Бабаназарова Гульзар Зиуатдиновна	
BUDJET TASHKILOTLARIDA XARAJATLARNI REJALASHTIRISH VA MOLIVAVIY NAZORATNI TASHKIL ETISH.....	27
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
FERMER XO'JALIKLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA SUBSIDIYA AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH.....	32
Xakimov Zafar Ibragimovich	
IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA DAVLAT INNOVATSION VA INVESTITSION SIYOSATINING O'RNI	38
Xaydarova Yorqinoy Asqar qizi	
QURILISH SANOATIDA KORXONALARNI MOLIVALASHTIRISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLARI.....	44
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
ОСОБЕННОСТИ ВЫБОРА СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА	50
Абдуллаева Матлуба Нематовна, Акбарова Муфаррах Мухитдиновна	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ КОМПАЕНС-КОНТРОЛЯ В КОМПАНИЯХ С ГОСУДАРСТВЕННЫМ УЧАСТИЕМ В УЗБЕКИСТАНЕ	56
Халтурдиев Айтмурат Маратович	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING ICHKI BELGILARI	64
Saatova Lolaxon Ergashevna	
INNOVATSION YONDASHUVLAR ASOSIDA OZIQ-OVQAT KORXONALARIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH MEKANIZMLARI	71
Pulatov Abdullo	
MAJBURIY IJRO ETISH CHORALARINI TAKOMILLASHTIRISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA.....	76
Axmedov Zafarjon Zokirjon	
МОДЕЛЬ ИНТЕГРИРОВАННОЙ СИСТЕМЫ ESG-ТРАНСФОРМАЦИИ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ЕЁ РЕАЛИЗАЦИИ НА ПРЕДПРИЯТИИ ПО ПРОИЗВОДСТВУ ПОЛИМЕРНОЙ УПАКОВКИ	80
Ташпулатов Дильмурад Рустамович	
KORPORATIV KORXONALARDA KAPITALNI BUDJETLASHTIRISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	85
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
INNOVATSION MENEJMENTDA KOMMUNIKATSIYA VA TASHKILY MOSLASHUVCHANLIKNING ROLI: O'ZBEKISTON SHAROITI MISOLIDA	92
Atamatov Abdusalil Salomovich	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING AHAMIYATI VA UNING SALOHİYATINI BELGILOVCHI OMILLAR	97
Qodirov Baxodir Tursunovich, To'rayev Qaxramon Zokirjonovich	

NAMANGAN VILOYATIDA AYOLLAR TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TADBIRKORLIK MUHITINI BAHOLASH	103
Raximova Moxigul Isroiljonovna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	107
Davitova Shaxzoda Doniyor qizi	
ANALYSIS OF THE FORMATION OF MARKET DEMAND AND THE ESTABLISHMENT OF EQUILIBRIUM IN A MARKET ECONOMY	112
Kamilova Nargiza	
BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINI NANOTEXNOLOGIYA SOHASIDAGI BILIMLARNI TAQDIM ETISHGA VA O'QITISHGA TAYYORLASH METODIKASI	115
Sottarov Abdulvali Umirqulovich	
INTEGRATING AI INTO STRATEGIC MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	120
Uktamova Durdona Bakhtiyor qizi, Sultonali Umaraliyevich Mekhmonov	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA IJTIMOIIY HISOBOTLAR VA ULARNING AHAMIYATI	130
Sayfullayev Mexroj Sayfullayevich	
SANOAT KLASTERINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARI.....	135
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLIGINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI	140
Yangiboev Rustam Berdiyrovich	
MINTAQA IQTISODIY O'SISH DRAYVERLARINI RIVOJLANTIRISHDA MOLIYAVIY XAVFLARNI BOSHQARISH MEKANIZMLARI.....	145
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
ЭКОЛОГИЯ ТУРИСТА КАК МЕТОД СОЗДАНИЯ КОМФОРТНОЙ И УСТОЙЧИВОЙ СРЕДЫ ДЛЯ ПУТЕШЕСТВЕННИКОВ.....	149
Наурызбаев Алиакбар Рустамович	
BINO VA INSHOOTLARNI BARPO ETISHDA PREFABRIKATSIYALASHGAN HAMDA MODULLI QURILISH TIZIMLARINI AQLLI BOSHQARUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	152
Solijonov Javoxirmirzo Obidjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA AKSIYADORLIK TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	163
Saidaxmedova Aida Mirzayevna	
O'ZBEKISTONDA KO'CHAT YETISHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	169
Abdufarmonov Farrux Faxriddinovich	
O'ZBEKISTONDA EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI SIFATI VA XALQARO STANDARTLARGA MUVOFIQLIGI TAHLILI	174
Safarova Muxabbat Radjabovna	
TIJORAT BANKLARI DEPOZIT SIYOSATI VA DEPOZIT BAZASI DINAMIKASINING BANK LIKVIDLIGIGA TA'SIRI	178
Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ISLOMIY MOLIYANING BANK TIZIMIGA INTEGRATSIYASI: MUAMMOLAR, IMKONIYATLAR VA TRANSFORMATSIYA YO'NALISHLARI	186
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
SAMARQAND VILOYATI SANOATINING HUDUDIY TARKIBINI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI.....	190
Uralov Eliboy Omonovich	

DIVERSIFIKATSIYALASHUV ASOSIDA QURILISH TARMOG' I RIVOJLANISHINI KO'P OMILLI BOG'LANISHLAR ASOSIDA MODELLASHTIRISH.....	194
<i>Yembergenova Aynur Aydosbaevna</i>	
ЩЕБЕНОЧНО-МАСТИЧНЫЙ АСФАЛЬТОБЕТОН В КИТАЕ: СОСТАВ, СВОЙСТВА, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.....	201
<i>Карабаев Абдужаббор Мелиевич, Занг Хайфей</i>	
TADBIRKORLIK FAOLIYATIDA SUBYEKTIV RISKNI SHAKLLANTIRUVCHI KOGNITIV OMILLAR VA ULARNI BOSHQARISH MEKANIZMLARI	205
<i>Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov</i>	
HOMILADOR AYOLLAR UCHUN MAXSUS KIIYIMLARNI LOYIHALASHDA ISTE'MOLCHILAR TALABLARINI O'RGANISH	211
<i>D.Sattarova, U.Vakhidova, D.Madiyarovna</i>	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI DAROMADLARIGA TA'SIR ETUVCHI STATISTIK INDIKATORLAR TIZIMINING METODOLOGIK ASOSLARI VA ULARNING TAHLILIIY IMKONIYATLARI	217
<i>Atayev Jaxongir Erkinovich</i>	
KICHIK BIZNES INVESTITSION KREDITLARINI TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MOLIYALASHTIRISH.....	221
<i>M.O.Yuldoshova</i>	
HUDUDNING "YASHIL IQTISODIYOT" ASOSIDA RIVOJLANISHINI TADQIQ ETISH: KO'RSATKICHLAR TIZIMI VA BAHOLASH USULLARI	226
<i>Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li</i>	
O'ZBEKISTONDA SUV XO'JALIGI TIZIMIDAGI QAYTA TIKLANUVCHI HAVZALAR	231
<i>To'rayev Rasul Nortojiyevich, Seytov Aybek Jumabayevich, Uteuliyev Niyatbay Uteuliyevich, Haydarova Roziya Davronovna</i>	
KORXONALAR IQTISODIY BARQARORLIGINING NAZARIY MODELLARI VA SINERGETIK YONDASHUV ASOSIDA BAHOLASH MEKANIZMLARI	236
<i>Iminova Nargizaxon Akramovna</i>	
TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA SIYOSATI VA QIMMATLI QOG'OZLAR PORTFELINI BOSHQARISH STRATEGIYALARI	241
<i>Abduvaliyev Sanjar Abdurahmonovich</i>	
PAHTA VA MEVA-SABZAVOT YETISHTIRUVCHI FERMERLARDA TAVAKKALCHILIK XULQ-ATVORINING QIYOSIIY TAHLILI: ISTIQBOL NAZARIYASI ASOSIDA.....	249
<i>Tadjiyev Abdusame Abduhamidovich</i>	
ФОРМИРОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ СТРАТЕГИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....	253
<i>Алиев Абдулазиз Исмаилович, Кахрамонова Азиза Шухрат кизи</i>	
QQS TIZIMI SAMARADORLIGINI XALQARO INDIKATORLAR ASOSIDA BAHOLASH	259
<i>Eshkarayev Bobir Chariyevich</i>	
QISHLOQ XO'JALIGIDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING INNOVATSION USULLARI	265
<i>Tadjimirzayev Anvar Abduvoxidovich, Batirova Raxima Abdujabborovna</i>	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEKANIZMINING AMALIIY TAHLILLARI.....	273
<i>Hamroyev Sherzod Axtamovich</i>	
ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО СПРОСА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕТОДОВ МАШИННОГО ОБУЧЕНИЯ В РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛЕ УЗБЕКИСТАНА.....	280
<i>Тен Марина Владимировна</i>	
O'ZBEKISTON SANOATIDA MAHALLIYLASHTIRISH DASTURLARINING IMPORT O'RNINI BOSISHDAGI SAMARADORLIGI TAHLILI	287
<i>Sobitova Ra'no Solidjonovna</i>	

NEFT-GAZ LOYIHALARIDA DAVLAT VA INVESTOR MANFAATLARINI MUVOFIQLASHTIRISHNING FISKAL-BOJXONA MEXANIZMLARI.....	290
Mansurov Obid Zaynidinovich	
QURILISH KORXONALARI FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH INSTRUMENTLARI	296
Yahyoyev To'liq Ismatulla o'g'li	
QASHQADARYO VILOYATIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING TA'SIRI.....	300
Jahongir Ruziboyevich Qosimov, Narzullayeva Charos	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELINING SEKTORLAR KESIMIDAGI RISKLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	306
Norova Nozima Nabiyevna	

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELINING SEKTORLAR KESIMIDAGI RISKLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Norova Nozima Nabiyevna

TIFT universiteti dotsenti v.b., PhD,
TIU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur ishda O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklarida kredit portfelining sektorlar kesimidagi tarkibi, ularga xos risklar va ularning bank faoliyatiga ta’siri tahlil qilinadi. Xususan, iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha kredit ajratish jarayonida yuzaga keladigan kredit, likvidlik va konsentratsiya risklari o‘rganilgan. Shuningdek, kredit portfelini diversifikatsiya qilish, risklarni baholash tizimini takomillashtirish hamda zamonaviy risk-menejment usullarini joriy etish orqali banklar barqarorligini oshirish yo‘llari taklif etilgan. Tadqiqot natijalari tijorat banklarida kredit portfelini samarali boshqarish va risklarni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: kredit portfeli, tijorat banklari, kredit riski, likvidlik riski, konsentratsiya riski, risk-menejment, diversifikatsiya, bank barqarorligi, moliyaviy tizim, iqtisodiyot tarmoqlari.

Abstract. This study examines the risks of the credit portfolio of commercial banks in the Republic of Uzbekistan across different economic sectors. It analyzes the structure of the credit portfolio as well as credit, liquidity, and concentration risks and their impact on banking activities. Particular attention is given to the diversification of the credit portfolio, improvement of risk assessment systems, and the implementation of modern risk management methods. Based on the findings, practical recommendations are proposed to enhance the stability of commercial banks and improve the efficiency of credit risk management.

Keywords: credit portfolio, commercial banks, credit risk, liquidity risk, concentration risk, risk management, diversification, banking stability, financial system, economic sectors.

Аннотация. В данной работе рассматриваются риски кредитного портфеля коммерческих банков Республики Узбекистан в разрезе отраслей экономики. Анализируются структура кредитного портфеля, а также кредитные, ликвидные и концентрационные риски и их влияние на банковскую деятельность. Особое внимание уделено вопросам диверсификации кредитного портфеля, совершенствования системы оценки рисков и внедрения современных методов риск-менеджмента. По результатам исследования предложены практические рекомендации по повышению устойчивости коммерческих банков и эффективному управлению кредитными рисками.

Ключевые слова: кредитный портфель, коммерческие банки, кредитный риск, риск ликвидности, концентрационный риск, риск-менеджмент, диверсификация, банковская устойчивость, финансовая система, отрасли экономики.

KIRISH

Bugungi kunda jahon moliya tizimida tijorat banklarining barqaror faoliyat yuritishi ko'p jihatdan ularning kredit portfeli sifati va risklarni samarali boshqarish darajasiga bog'liqdir. Global iqtisodiy beqarorlik, pandemiya oqibatlarini, geosiyosiy keskinliklar va moliyaviy bozorlardagi tebranishlar kredit risklarini yanada kuchaytirib, banklar uchun muhim sinovga aylangan. Shu bois, kredit portfelining sektorlar kesimidagi risklarini chuqur tahlil qilish va ularni kamaytirish bo'yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqish jahon miqyosida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi¹.

Jahon amaliyotida kredit risklarini boshqarish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ularda kredit portfelini diversifikatsiya qilish, stress-testlash, skoring tizimlarini joriy etish hamda raqamli texnologiyalar asosida risklarni baholash usullari keng qo'llanilmoqda². Xalqaro moliya institutlari va yetakchi iqtisodchi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlar bank tizimi barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham bank-moliya tizimini isloh qilish, tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini oshirish va kredit risklarini samarali boshqarish borasida keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda³. Xususan, Prezident farmon va qarorlari asosida bank sektorini liberallashtirish, kredit ajratish mexanizmlarini takomillashtirish, muammoli kreditlar ulushini kamaytirish hamda xalqaro standartlarga mos risk-menejment tizimini joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda⁴.

So'nggi yillarda bank tizimini rivojlantirish strategiyalari doirasida kredit portfelini sog'lomlashtirish, iqtisodiyot tarmoqlari kesimida kreditlashni muvozanatlashtirish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash orqali risklarni kamaytirish bo'yicha amaliy ishlar olib borilmoqda⁵. Shu bilan birga, muammoli kreditlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish, kredit ajratishda shaffoflikni ta'minlash hamda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali risklarni boshqarish samaradorligi oshirilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi - O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida kredit portfelining sektorlar kesimidagi risklarini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish va takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI.

Tijorat banklarida kredit portfeli risklarini boshqarish masalasi jahon, MDH mamlakatlari va O'zbekiston olimlari tomonidan keng o'rganilgan bo'lib, ushbu yo'nalishda turli ilmiy yondashuvlar shakllangan.

Xorijiy olimlar orasida kredit risklarini boshqarish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Jumladan, F. Mishkin bank tizimi barqarorligi ko'p jihatdan kredit portfeli sifati va risklarni samarali boshqarishga bog'liqligini ta'kidlaydi⁶. A. Saunders va L. Allen o'z tadqiqotlarida kredit risklarini baholashda diversifikatsiya, kredit reytinglari va portfelni optimallashtirish muhim ahamiyat kasb etishini asoslab bergan⁷. J. Hull esa zamonaviy risk-menejment tizimlarida stress-testlash, Value at Risk (VaR) modellari va ehtimollik asosidagi yondashuvlar bank risklarini aniqlashda samarali vosita ekanligini ko'rsatadi⁸. Ushbu olimlarning ishlari kredit portfeli risklarini kompleks baholash va boshqarish metodologiyasini shakllantirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

MDH davlatlari olimlari tomonidan ham kredit portfeli va uning risklarini o'rganish bo'yicha qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Xususan, G. Panova bank kredit faoliyatida risklarni baholash va monitoring qilish tizimini takomillashtirish zarurligini ta'kidlaydi⁹. O. Lavrushin tijorat banklarida kredit portfelini boshqarishda sektorlar kesimida tahlil qilish muhimligini asoslab, kreditlashda tarmoqlar bo'yicha diversifikatsiya qilish risklarni kamaytirishga xizmat qilishini qayd etadi¹⁰. Shuningdek, V. Kolesnikov banklarda muammoli kreditlarni boshqarish mexanizmlarini rivojlantirish va kredit siyosatini takomillashtirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslab beradi. MDH olimlarining tadqiqotlari, ayniqsa, o'tish iqtisodiyoti sharoitida bank risklarini boshqarishning amaliy jihatlarini yoritib beradi.

O'zbekistonlik olimlar tomonidan ham kredit portfeli va bank risklarini boshqarish masalalari chuqur tadqiq etilgan. Jumladan, Sh. Abdullayeva bank tizimida kredit risklarini kamaytirish va kredit portfelini samarali boshqarish yo'llarini o'rgangan¹¹. N. Jo'rayev va B. Tursunovlar tijorat banklarida kreditlash jarayonlarini

1 Basel Committee on Banking Supervision (Basel II, Basel III)

2 Saunders & Allen (Credit Risk Management)

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari

4 PF-5992"2020–2025-yillarda bank tizimini isloh qilish strategiyasi"

5 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni, 2023-yil.

6 Mishkin F. – The Economics of Money, Banking and Financial Markets

7 Saunders A., Allen L. – Credit Risk Management

8 Hull J. – Risk Management and Financial Institutions

9 Панова Г.С. – банковские риски bo'yicha ilmiy ishlari

10 Лаврушин О.И. – Банковское дело

11 Abdullayeva Sh. – Bank ishi (darslik)

takomillashtirish, kredit risklarini baholash va monitoring qilish tizimini rivojlantirish bo'yicha ilmiy takliflar bergan¹². Shuningdek, mahalliy tadqiqotlarda kredit portfelini diversifikatsiya qilish, muammoli kreditlarni kamaytirish va risk-menejment tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish zarurligi alohida ta'kidlanadi. Bu boradagi ilmiy ishlar mamlakat bank tizimini isloh qilish va uning barqarorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Yuqoridagi ilmiy qarashlarni umumlashtirgan holda, muallif fikricha, tijorat banklarida kredit portfeli risklarini samarali boshqarish uchun sektorlar kesimida chuqur tahlil olib borish, kredit portfelini diversifikatsiya qilish darajasini oshirish hamda zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida risklarni baholash tizimini joriy etish zarur. Shu bilan birga, milliy bank tizimining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda, xalqaro tajribalarni moslashtirish orqali risk-menejment samaradorligini oshirish mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda ilmiy bilishning umumiy va maxsus usullaridan foydalanildi. Jumladan, tahlil va sintez, taqqoslash, statistik tahlil hamda tizimli yondashuv usullari qo'llanildi. Tijorat banklarining kredit portfeli sektorlar kesimida o'rganilib, mavjud risklar baholandi. Shuningdek, kredit risklarini aniqlash va ularni kamaytirish bo'yicha ilmiy xulosalar chiqarishda iqtisodiy-statistik ma'lumotlar tahlili asos qilib olindi.

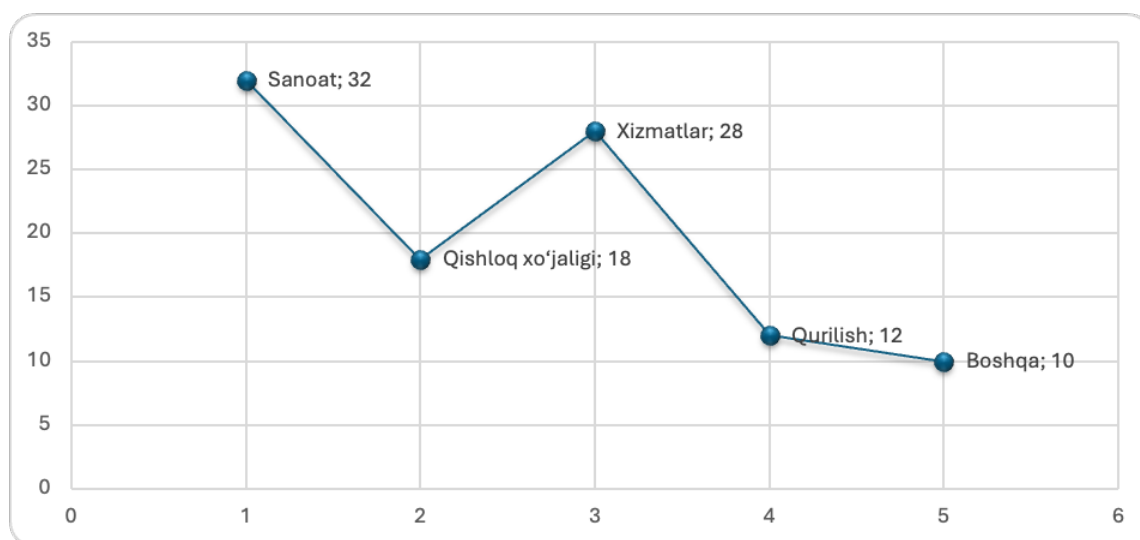
TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining kredit portfeli sektorlar kesimida tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, kreditlarning asosiy qismi sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohasiga to'g'ri kelib, ayrim tarmoqlarda kreditlar konsentratsiyasi yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Bu esa banklar uchun konsentratsiya riskining ortishiga olib keladi.

Shuningdek, ayrim tarmoqlarda kreditlarning qaytmaslik darajasi yuqoriligi kredit riskining oshishiga sabab bo'layotgani aniqlandi. Xususan, iqtisodiy barqarorligi past yoki mavsumiy daromadga ega bo'lgan sohalarda muammoli kreditlar ulushi nisbatan yuqoriroq ekanligi kuzatildi. Bu holat banklarning likvidligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

O'tkazilgan tahlillar natijasida kredit portfelini diversifikatsiya qilish darajasi yetarli emasligi, risklarni baholash tizimida ayrim kamchiliklar mavjudligi hamda zamonaviy risk-menejment vositalaridan foydalanish darajasi pastligi aniqlandi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, kredit portfelini sektorlar kesimida muvozanatlashtirish, muammoli kreditlarni kamaytirish, risklarni baholash tizimini takomillashtirish hamda raqamli texnologiyalar asosida monitoring tizimini joriy etish tijorat banklari barqarorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

1-rasm. 2025 yilda tijorat banklari kredit portfelining sektorlar kesimidagi taqsimoti¹³

Grafikdan ko'rinib turibdiki, kredit portfelining asosiy qismi sanoat (32%) va xizmat ko'rsatish (28%) sohasiga to'g'ri keladi. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligi (18%) va qurilish (12%) tarmoqlarining ulushi

12 O'zbek iqtisodiy maqolalar yoki darsliklar

13 Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

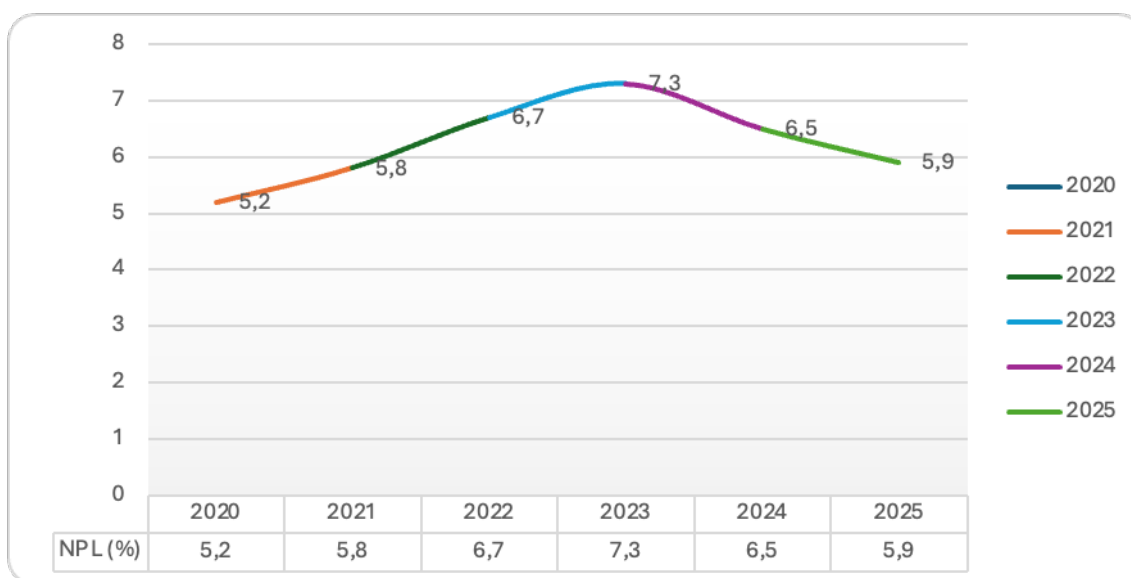

nisbatan pastroq bo'lib, bu kredit resurslarining ayrim sektorlar kesimida yuqori darajada jamlanganligini, ya'ni konsentratsiya riskining mavjudligini ko'rsatadi.

1-jadval. 2025 yilda tijorat banklari kredit portfelining muddatlar bo'yicha tarkibi¹⁴

Kredit muddati	Ulushi (%)
Qisqa muddatli (1 yilgacha)	30
Uzoq muddatli (1 yildan ortiq)	70

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, kredit portfelining asosiy qismi uzoq muddatli kreditlarga (70%) to'g'ri keladi. Bu holat banklar uchun likvidlik riskining ortishiga olib kelishi mumkin, chunki uzoq muddatli kreditlar mablag'larning uzoq vaqt aylanmadan chiqib qolishiga sabab bo'ladi. Shu bilan birga, qisqa muddatli kreditlar ulushining pastligi banklarning tezkor likvid resurslarga bo'lgan imkoniyatlarini cheklashi mumkin.

2-rasm. 2020-2025 yillarda tijorat banklarida muammoli kreditlar (NPL) darajasi dinamikasi¹⁵

Grafik ma'lumotlariga ko'ra, 2020-2023 yillar davomida muammoli kreditlar ulushining bosqichma-bosqich o'sishi kuzatilgan (5,2% dan 7,3% gacha). Bu holat iqtisodiy beqarorlik va kreditlash hajmining ortishi bilan izohlanadi. Biroq 2024-2025 yillarda muammoli kreditlar darajasining pasayishi (6,5% va 5,9%) bank tizimida risklarni boshqarish mexanizmlarining takomillashgani va muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligi oshganini ko'rsatadi.

2-jadval. Kreditlar bo'yicha risk darajalari tarkibi (2020-2025 yillar, %)¹⁶

Sektor	Muammoli kreditlar (%)
Sanoat	6.2
Xizmatlar	5.5
Qishloq xo'jaligi	8.7
Qurilish	7.9
Boshqa	4.8

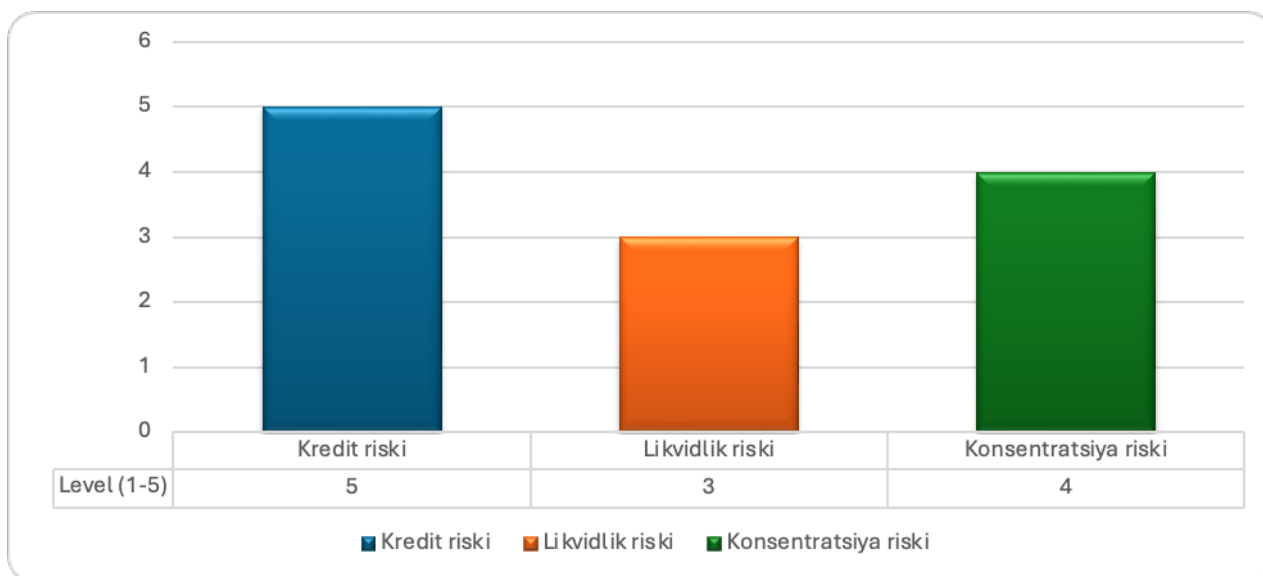
Jadval ma'lumotlariga ko'ra, muammoli kreditlar eng yuqori darajada qishloq xo'jaligi (8,7%) va qurilish (7,9%) sohalarida kuzatilmoqda. Bu ushbu tarmoqlarda daromadlarning mavsumiyligi va iqtisodiy

14 O'zbek iqtisodiy maqolalar yoki darsliklar

15 Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

16 Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

barqarorlikning nisbatan pastligi bilan izohlanadi. Sanoat (6,2%) va xizmatlar (5,5%) sohalarida muammoli kreditlar darajasi nisbatan pastroq bo'lsa-da, ular ham banklar uchun muhim risk omili bo'lib qolmoqda. Eng past ko'rsatkich boshqa tarmoqlarga (4,8%) to'g'ri keladi.

3-rasm. 2025 yilda tijorat banklarida asosiy risklar darajasi bahosi¹⁷

Grafikdan ko'rinib turibdiki, kredit riski eng yuqori darajada (5 ball) baholangan bo'lib, bu kreditlarning qaytmaslik ehtimoli yuqoriligini anglatadi. Konsentratsiya riski ham yuqori darajada (4 ball) bo'lib, kreditlarning ayrim tarmoqlarda jamlanib qolganligini ko'rsatadi. Likvidlik riski esa nisbatan pastroq (3 ball) baholangan bo'lsa-da, u ham banklar faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu holat tijorat banklarida risk-menejment tizimini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

3-jadval. 2025 yilda tijorat banklarida asosiy risk turlari va ularning tavsifi¹⁸

Risk turi	Darajasi	Izoh
Kredit riski	Yuqori	Kreditlarning qaytmaslik ehtimoli yuqori
Konsentratsiya riski	Yuqori	Kreditlar ayrim tarmoqlarda jamlangan
Likvidlik riski	O'rta	Mablag' yetishmovchiligi ehtimoli mavjud

Jadvalda tijorat banklari faoliyatida uchraydigan asosiy risk turlari va ularning darajasi keltirilgan. Kredit riski va konsentratsiya riski yuqori darajada baholangan bo'lib, bu kreditlarning qaytmaslik ehtimoli hamda kredit resurslarining ayrim tarmoqlarda to'planib qolganligini bildiradi. Likvidlik riski esa o'rta darajada baholangan bo'lsa-da, u banklarning qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish imkoniyatiga ta'sir ko'rsatadi. Ushbu risklarni samarali boshqarish bank tizimi barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

XULOSA VA TAKLIFLAR.

O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida kredit portfelining sektorlar kesimidagi tarkibi va unga xos risklar tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, kredit portfelining asosiy qismi sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarida jamlangan bo'lib, bu esa konsentratsiya riskining mavjudligini bildiradi. Shuningdek, qishloq xo'jaligi va qurilish tarmoqlarida muammoli kreditlar ulushining yuqoriligi kredit riskining oshishiga sabab bo'layotgani aniqlandi. Kredit portfelining katta qismi uzoq muddatli kreditlardan iboratligi esa likvidlik riskining ortish ehtimolini yuzaga keltiradi.

Shu bilan birga, muammoli kreditlar dinamikasida so'nggi yillarda ijobiy o'zgarishlar kuzatilayotgan bo'lsa-da, bank tizimida risklarni samarali boshqarish zarurati saqlanib qolmoqda. Kredit va konsentratsiya risklarining yuqori darajada ekanligi tijorat banklarida risk-menejment tizimini yanada takomillashtirishni talab etadi.

17 Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

18 Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- kredit portfelini sektorlar kesimida diversifikatsiya qilish orqali konsentratsiya riskini kamaytirish;
 - kredit ajratishda qarz oluvchilarning moliyaviy holatini chuqur tahlil qilish va skoring tizimlarini keng joriy etish;
 - muammoli kreditlar bilan ishlash mexanizmlarini takomillashtirish va ularni restrukturizatsiya qilish amaliyotini kengaytirish;
 - kredit portfelining muddatlari bo'yicha muvozanatini ta'minlash orqali likvidlik riskini kamaytirish;
 - zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida risklarni baholash va monitoring tizimini joriy etish;
 - xalqaro standartlar, xususan, Basel talablari asosida risk-menejment tizimini rivojlantirish.
- Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarida kredit portfeli risklarini samarali boshqarish bank tizimi barqarorligini ta'minlash, moliyaviy xavflarni kamaytirish hamda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5992-son Farmoni. "2020–2025-yillarda bank tizimini isloh qilish strategiyasi".
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni, 2023-yil.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy statistik ma'lumotlari.
4. Basel Committee on Banking Supervision. Basel II, Basel III xalqaro standartlari.
5. Mishkin F. The Economics of Money, Banking and Financial Markets.
6. Saunders A., Allen L. Credit Risk Management.
7. Hull J. Risk Management and Financial Institutions.
8. Лаврушин О.И. Банковское дело.
9. Панова Г.С. Bank risklari bo'yicha ilmiy ishlari.
10. Abdullayeva Sh. Bank ishi.
11. O'zbek iqtisodiy maqolalar va darsliklar.

muhandislik

& iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100